

ӘОЖ 37.022

Касимова, А.Г.

*физика-математика ғылымдарының
кандидаты, физика-математикалық пәндер
кафедрасының қауымдастырылған профессоры*

Косжанова, А.Г.

*физика-математикалық пәндер
кафедрасының аға оқытушысы,
Ө. Сұлтангазин атындағы ҚМПУ,
Қостанай, Қазақстан*

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢАРТЫЛҒАН МАЗМҰНЫ БОЙЫНША БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ КАДЫРЛАРЫНЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Түйін

Мақалада білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының (ЖОО) оқытушы-профессор құрамының (ОПҚ) біліктілігін арттыру курсының оқу процесін ұйымдастыруда басшылыққа алатын педагогикалық тұрғылары қарастырылған.

Кілт сөздер: *жаңартылған оқу бағдарламасы, жалпы орта білім беру, жаңартылған мазмұнды курстар, әдіснама мазмұны.*

1 Кіріспе

Қазіргі жылдам өзгеріп жатқан заманда біздің алдымызда жас ұрпақты болашақ өмірге және еңбек етуге тиісті деңгейде даярлап, оқушылардың бойында ХХІ ғасыр дағдылары деген жалпылама атауға ие болған дағдыларды қалыптастыру міндеті тұр. Бұл дағдылар пән бойынша білім, нақты дағдылар, сауаттылық пен тәжірибені қамтиды.

Курсты оқытуда да (оқудағы ортақ әдіс-тәсілдер) және пәндердің жаңартылған оқу бағдарламасында да (спиральділік қағидаты, бөлімдер мен бөлімшелердің ортақтығы, ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспарлау, критериалды бағалау жүйесі) орта білім берудің барлық деңгейлерінің (бастауыш, негізгі орта, жоғары орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес дайындалған оқу бағдарламасындағы өзгерістер негізінде педагогтардың біліктіліктерін арттыру саласын көздейді: жалпы орта білім берудің жаңартылған мазмұнының әдіснамасы мен мазмұнын игертуді; педагогикалық қызметтің жаңа мақсаты мен тәсілдерін меңгертуді; білім берудің нәтижелерін бағалауға мүмкіндік беретін бағалау әрекетінің жаңа тәсілдерін қолдану икемділіктерін қалыптастыруды. ОПҚ жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұнын және педагог кадрлардың біліктілігін арттыру бағдарламаларында қарастырылған педагогикалық әдіс-тәсілдерді зерделеді. Күнделікті сабақтардың соңында рефлексия жасап, әріптестерімен бірге өзіндік рефлексия жасауға арналған тапсырмалары талқыланды. Қорытынды тұжырым жасау үшін әр тыңдаушыға кері байланыс ұсынылды, оқу мақсаттарына жетуді мониторингілеу мақсатында тапсырмалар орындалды [1].

2 Материалдар және әдістер

Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Физика» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасында оқушының белсенді іс-әрекетін ұйымдастыруда өздігінен білімді игеруге жағдай жасау негізгі талаптардың бірі ретінде қарастырылады. Мұндай тәсіл оқушының пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауына мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді. Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалім-

нің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады. Тұлғалық-бағдарлық білім беруді осындай сипатта жақсарту білім беру процесіне барлық қатысушылардың өзара қарым-қатынасында өктемшілікке жол бермей, ынтымақтастығы үшін алғышарттарды құрайтын оқытудың алуан түрлі интерактивті әдістерін қолдану кезінде мүмкін.

Диалогтік және рефлексивті технологияларды қолдану оқушылардың жоба және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруымен сабақтасады. Білім беру процесін ұйымдастырудың барлық инновациялық тәсілдер оқытуды білім, идеялар және іс-әрекет тәсілдерімен белсенді түрде алмасуды көздейтін оқушының шынайы шығармашылық процесіндегі қарым-қатынас моделіне айналдырады. Сонымен қатар пән мазмұнын меңгеру және оқу мақсаттарына қол жеткізу процесінде оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, атап айтсақ: қажетті ақпаратты іздеу, өңдеу, алу, құру және көрсету, ақпараттар және идеялармен алмасу үшін бірлесіп әрекет ету, жабдықтар мен қосымшаларды кең ауқымда қолдану арқылы өз жұмысын бағалау және жетілдіру сияқты қолдану дағдыларын дамыту үшін жағдайлар жасау керек [2].

Осының бәріне жол сілтейтін нұсқа ретінде, болашақ мұғалімдерге өз жұмысының мәніне тереңірек қарауға қажет болатын «Студентке арналған нұсқаулық» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың Үшінші (базалық) деңгей бағдарламасына негізделген және «Қазақстан Республикасының педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының бітіруші курс студенттеріне қосымша білім беру бағдарламасын» зерделеуге және меңгеруге көмектесетін негізгі материал болып табылады. Аталған Бағдарламадан күтілетін нәтижелер оқушылардың *қалай оқу керектігін үйреніп*, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір-көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын тұлға ретінде қалыптасуын қамтиды.

Мектеп әкімшілігі мен білім беру жүйесін басқару органдарының мұғалімдерді тиісті ресурстармен қамтамасыз ету қызметінен гөрі, оқушыларды тәрбиелеу, дамытуға бағытталған мұғалімнің сыныптағы күнделікті жұмысы оқыту үдерісі мен оқушылардың оқу нәтижелеріне көбірек ықпал етеді. Мектеп жұмысы мен оқушы жетістіктерін өрістетудегі негізгі тұлға – мұғалім.

Дүние жүзіндегі көптеген мұғалімдердің іс-тәжірибесінен тұрақты орын алған оқыту жұмысын ұйымдастыру мен жоспарлаудың негізгі қағидаттарын қолдану орынды да нәтижелі екендігін дәлелдейтін фактілер бүгінгі таңда ғылыми-педагогикалық әдебиетте жеткілікті деңгейде кездеседі.

Бұл «Студентке арналған нұсқаулық» Үшінші деңгей бағдарламасының негізін құрайтын ғылыми зерттеулер кешенін зерделеуге және талдауға арналған. Сонымен қатар мұнда ұсынылған түсініктер мен тәсілдер еңбек жолын жаңа бастаған мұғалімдердің, сондайақ тәжірибелі ұстаздардың көп жылғы тәжірибесіне негізделген.

«Студентке арналған нұсқаулықта» негізгі материал тиісті сабақтарда қарастырылатын жеті модульге сараланған. Алайда, осы жеті модульде қарастырылған идеялар сабақта пайдаланылатын жекеленген стратегиялар мен тәсілдер сияқты өзара байланыста болады.

Бағдарламаның модульдері:

1. Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер.
2. Сын тұрғысынан ойлауға үйрету.
3. Оқу үшін бағалау және оқуды бағалау.
4. Оқыту мен оқуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану.
5. Талантты және дарынды балаларды оқыту.
6. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу.
7. Оқытуды басқару және көшбасшылық.

Біліктілікті арттыру бағдарламасының негізгі мазмұны жеке жеті модуль түрінде берілген, олар оқыту барысында аралас түрде ұсынылады.

Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер. Әлеуметтік-сындарлылық тұрғыдан оқытуды түсіну (Выготский, 1978; Вудт, 1998 оқулары) осы Үшінші деңгей бағдарламасында айтылған «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер» негізінде жатыр. Балалар өзіндік ерттеулері мен әлеуметтік өзара байланыстың негізінде өз түсініктерін құратын белсенді білім олушылар болып табылады. «Диалог негізінде оқыту және оқу».

Метасана (Мерсер, 1995; Алесандер, 2008 ж. оқулары) немесе «Қалай оқу керектігін үйрену» (Флавер, 1976; Выготский, 1978 оқулары) деген атаулармен танымал педагогикалық тәсілдер әлеуметтік-сындарлылық идеяларының қазіргі заманғы маңызды түсіндірмелері ретінде қолданылады. Жеті модульдің барлығында қарастырылатын идеяларды оқыту мен оқудың жаңа тәсілдері деп санауға болатынына қарамастан, біз жаңа әдістер ретінде «Диалог арқылы оқыту» мен «Қалай оқу керектігін үйренуді» ғана қарастырамыз, себебі олар әлеуметтік-сындарлылық көзқарасымен тығыз байланысты. Диалог негізінде оқыту мен оқу оқушылардың өзара сұхбаттасуы және мұғалім мен оқушы арасындағы диалогтің шәкірттердің өзіндік ой-пікірін жүйелеуі мен дамытуына көмектесетін амал екенін көрсетеді. «Қалай оқу керектігін үйрену» немесе метасана оқушыларға оқуды өз бетінше жалғастыра алатын білім жинау жауапкершілігін түсінуге және оны өз мойнына алуға қалай көмектесуге болатынын көрсетеді.

Сын тұрғысынан ойлауға үйрету. Сын тұрғысынан ойлау Үшінші деңгей бағдарламасының өн бойында екі мағынада қарастырылады: оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту және мұғалімдердің сын тұрғысынан ойлауын дамыту. Үшінші деңгей бағдарламасы өзара байланысты бұл үдерістердің екеуін де дамытуды көздейді. Оқушыларға қатысты сын тұрғысынан ойлау ақпарат пен идеяларды синтездеу қабілеті, ақпарат пен идеяның шынайылығы мен салыстырмалы түрде маңыздылығы туралы ойлана білу қабілеті, өзінің оқуына қатысты таңдау жасау және басқалардың идеяларына күмәнмен қарау қабілеті ретінде түсіндіріледі. Мұғалімдердің сын тұрғысынан ойлауы өзінің жұмыс тәжірибесін, жаңа тәсілдерді қолдану және бағалау әрекеттерін сын тұрғысынан бағалауды қамтиды.

Оқу үшін бағалау және оқуды бағалау. Оқудың тиімді бағасын және оқыту үшін тиімді бағаны түсіну оқыту мен оқудағы барлық жаңа тәсілдермен тығыз байланысты. Балалар өздерінің түсініктерін құра алатын белсенді оқушы болатын болса, онда мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де осы түсініктің мәнін білу қажет, өйткені ол оқуда алға қадам басуға және оған қолдау көрсету үшін керек. Соңғы зерттеу жұмыстары біздің ұғымымызда қалыптастырушы бағалау үдерісінің едәуір дамуына және оны оқыту мен оқуды қолдау үшін пайдалану мүмкіндігіне ықпалетті. Аталған Үшінші деңгей бағдарламасы осы еңбектерде айтылған идеяларды, сондай-ақ осы идея негізінде құрылған оқыту мен оқудың стратегияларын қарастырады.

Мұғалімдер мен балалар үшін олардың қай мақсаттарға жеткісі келетінін білу маңызды, ал ол мақсатқа жету өлшемдерін түсінуді талап етеді. Сондықтан Үшінші деңгей бағдарламасы сыни бағалау тәсілдерін де қарастырады.

Оқыту мен оқуда АКТ-ны пайдалану. Бағдарлама аяқталғанда мұғалімдер сандық технологияларды және АКТ-ны сабақ беруде тиімді пайдалануды білетін болады. Осылайша, олар жұмыс, демалыс және қарым-қатынас үшін АКТ-ны сенімді және сын тұрғысынан пайдаланушыларға айналады. Осындай дағдылар негізінде АКТ туралы білім жатыр, яғни: оларды ақпаратты алу, бағалау, сақтау, өндіру, ұсыну, алмасу үшін қолдану және ол ақпаратты Интернет желісінде бірлескен жұмысқа қатысу үшін жібере білу.

Талантты және дарынды балаларды оқыту. Қазақстанның көркеюі үшін оқушылардың талантты мен қабілетін ашып, оларды оқыту барысында дамыту өте маңызды. Қазіргі уақытта білім беру саласында жоғары етістіктерді анықтайтын және ынталандыратын бірқатар өңірлік, ұлттық, халықаралық сайыстар мен бағдарламалар жүргізіледі. Алайда мұндай сайыстық құрылымдар талант пен қабілетті өрістетудің, барлық балалар әлеуетін дамытудың жалғыз тәсілі болып табылмайтыны туралы пікірлер баршылық. Осы Үшінші деңгей бағдарламасының аясында талантты және дарынды балаларды оқытуды дамыту үшін анағұрлым инклюзивті тәсіл пайдаланылатын болады.

Талантты және дарынды оқушыларға білім беруді дамытудың инклюзивті тәсілі негізінде осындай балаларды анықтау туралы ой-пікірлер мен зерттеулер жатыр. Аталған тақырып оқушылардың қажеттіліктерін түсінуге қатысты ой-пікірлерді, барлық оқушыларды кеңінен оқытуға ықпал ететін оқу бағдарламаларын кеңейту және барлық оқушылардың осындай қажеттіліктерін қанағаттандыратын оқыту мен оқудың сараланған стратегияларын таңдау жөніндегі идеяларды қамтиды.

Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу. Бұл модуль осының алдындағы талантты және дарынды балаларды оқыту тақырыбымен тығыз байланысты, себебі екі модуль де оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған сараланған оқытуға қатысты болып отыр. Алайда бұл модуль балалар дамуының оқудың қолжетімділігі дәрежесін анықтайтын кезеңдеріне қатысты және де «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер» модулімен өзара байланысты. Мәселен, түрлі жастағы балаларда байқалатын метасана деңгейі, балалардың жас шамасына бейімделген сындарлы диалогті ынталандыру стратегиясы, әр жастағы балалар мүмкіндігіне сай беріледі. Сондай-ақ, аталған модульдің өзге модульдермен, мысалы, «Оқу үшін бағалау және оқуды бағалау» модулімен байланысы бар, атап айтқанда әртүрлі жаста өзін-өзі бағалау үшін жауапкершілікті зерделеу тұрғысынан.

Сонымен қатар Қазақстанның жекелеген ауылдық өңірлерінде кездесетін жас шамасы әртүрлі сыныптарда тиімді оқыту және оқу стратегияларын іске асыру жолдары да қарастырылатын болады.

Оқытуды басқару және көшбасшылық. Аталған модуль білім берудің кез келген жүйесіндегі тұрақты даму мен өзгерістердің сырттан енгізілуі мүмкін емес, олар нақты сыныптардағы мұғалімдердің тәжірибесі мен түсініктеріндегі өзгерістерден бастау алуы керек деген тұжырымға саяды. Үшінші деңгей бағдарламасының негізгі идеясы сын тұрғысынан бағалау, өзгерту және тәжірибе мен білім саясатын қайта бағалау нәтижесінде мұғалімдер бастамасымен барлық деңгейлерде өзгерістердің іске асырылатынына негізделеді. Көшбасшылық Үшінші деңгей бағдарламасының өн бойында мұғалім енгізетін өзгерістер тарапынан қарастырылады. Сондықтан мұғалім көшбасшылығын әр деңгей қырынан қарастыру мақсатында Үшінші деңгей бағдарламасында жеке модуль ретінде белгіленген [3].

Осы модульде айтылған көшбасшылық тәсілі «Мұғалім жүргізетін дамыту жұмысы» қағидатына (Кембридж университетінің жобасы) негізделген. Осы тұрғыдан қарастырар болсақ, мұғалімдер Бағдарламада қарастырылатын идеялар аспектілері аясында өз тәжірибелері туралы ой-тұжырымдарға сүйене отырып өзгереді. Олар осы идеяларға сәйкес өз тәжірибелерінің жекелеген тұстарын анықтайды, зерттейді, бағалайды және дамытады. Бұл модуль мұғалімнің сын тұрғысынан ойлана білу қабілетімен және «Сын тұрғысынан ойлауға үйрету» модулімен тығыз байланысты.

3, 4 Нәтижелер мен талқылау

Курс сындарлы оқыту теориясының талаптарына сай мұғалімнің өзіндік дамуын қамтамасыз ететін практикумдар мен тренингтер арқылы жүзеге асырылады. Оқытушылар бағдарламаның ғылыми зерттеу нәтижелерімен таныстыруда мұғалімдердің жеке тәжірибелеріне сүйенеді. Яғни жаңа білімді педагогтерде бар тәжірибемен кіріктіреді. Бұл жағдайда мұғалім өз қызметінде қандай өзгерістердің қажет екенін сезініп, өзіндік әрекетінің жаңа талаптарға сәйкес келу дәрежесін ұғынады және оқыту үрдісінде оқушылардың шаршамауын ескеру қажеттілігіне көздерін жеткізеді. Нәтижесінде орта білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша курсынан өткен мұғалімдер құзыреттілік тұрғыда әрекет етіп, жаңалықтар ендіруге ұмтылып, тәжірибеде бар жаңалықты өз ұстанымынан өзгерте алуға мүмкіндік алады [4].

Бағдарламаның басты идеяларын меңгерту – диалогтік оқытудағы топтық жұмыс негізінде жүргізіліп, мұғалімдердің сыни ойлауына жағдай жасалып, әрекеттерінің формативті бағалануы жүреді. Осы арқылы мұғалімдер нәтижелі жұмыс жасауға үйреніп; өз-өздерін көпшілік алдында көрсетуге мүмкіндік алады; жеке педагогикалық көзқарастарымен кәсіби ортада бөлісуге әрі өзара, өзін-өзі объективті бағалауға үйреніп, қалыптастырушы мен жиынтық бағалаудың ерекшеліктерін ұғынады; өзара пікір алмасып, өзінің ойына қайшы келетін

пікірлердің болатындығына және ол пікірлердің болуына толыққанды құқықтың бар екендігіне көздері жетеді. Диалогтік оқытуда қолданылатын әңгімелесу түрлері арқылы мұғалімдер әріптестерімен пікір алмасып, әртүрлі проблемаларға қатысты талдау жасап, өзіндік тәжірибелерін курс мазмұнындағы теориямен байланыстыруға мүмкіндік алады.

Оқу жоспарына сәйкес бағдарлама шеңберіндегі оқу процесі Дэвид Колбтың төрт сатылы эмпирикалық моделінің негізінде іске асырылды. Оқу барысында ОПК «эксперимент» жасап, сабақта қарастырылған тапсырмаларға жаңашыл түсінік қолданады [5].

Оқу және жаңашылдық дағдылары күн сайын күрделеніп жатқан ХХІ ғасырда өмір сүріп, еңбек етуге дайын оқушыны осыған дайын емес оқушыдан айыруға көмектесетін дағды ретінде мойындалып отыр. Балаларымызды болашаққа дайындауда шығармашылық, сын тұрғысынан ойлау, қарым-қатынас және бірлесіп әрекет ету мәселелеріне назар аудару маңызды.

5 Қорытынды

Сонымен, кәсіби құзыреттілікті жетілдіру үздіксіз, кезеңдік, қайталанбалы үдеріс екендігін естен шығармаған жөн. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру процесі әлеуметтік ортаға тәуелді. Сондықтанда кез-келген орта маманның кәсіби өзіндік дамуын ынталандыруы қажет. Өйткені, педагог тиісті кәсіби ортада өзіндік тәжірибесін жаңа акпаратпен байланыстырып, рефлексия жасап, өз оқушыларының сыни ойлауын дамытуға, олардың бұрынғы өмірлік тәжірибесін қоршаған ортадан алған білімдермен толықтыруға құзыретті болады.

Әдебиеттер тізімі

1 «Тренерге арналған нұсқаулық». Бірінші (ілгері) деңгей. Бірінші басылым «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015.

2 «Студентке арналған нұсқаулық». Бірінші басылым «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2018.

3 «Тренерге арналған нұсқаулық». «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.

4 ҚР орта білім мазмұнын жаңарту еңбегінде қазақ тілінде педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының оқытушы-профессор құрамының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы, 2018.

5 «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы. Тренерге арналған нұсқаулық. – 2016.

Материал редакцияға түсті: 06.03.2019

КАСЫМОВА, А.Г., КОСЖАНОВА, А.Г.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ПО ПРОГРАММЕ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются основные педагогические подходы к организации учебного процесса профессорско-преподавательским составом (ППС) высших учебных заведений (ВУЗ) осуществляющих подготовку педагогических кадров, в рамках обновленного содержания образования.

Ключевые слова: обновленные программы, овладение методологией, курсы обновленного содержания, среднее образование.

KASSYMOVA, A.G., KOSZHANOVA, A.G.

WAYS TO IMPROVE FUTURE PEDAGOGICAL STAFF ACCORDING TO THE PROGRAM OF UPDATED EDUCATION CONTENT

The article discusses the main pedagogical approaches to the organization of the educational process by the teaching staff (PTS) of higher educational institutions (HEI) providing training for teaching staff, within the framework of the updated educational content.

Key words: updated curriculum programs, mastering the methodology, courses of the updated content, secondary education.